

8.1 DOJÍŽDKA DO ZAMĚSTNÁNÍ V PRAZE

Martin Ouředníček, Jiří Nemeškal

Dojíždka a vyjíždka do práce je tradičním námětem geografických analýz. Historii zjišťování dojíždkových vztahů popisuje podrobně analytický text k mapovému listu sekce A 8.1 Dojíždka ve vybraných centrech Česka, včetně úskalí zpracování a interpretace dat zjišťovaných v rámci sčítání lidu (viz také Svoboda, Přidalová, Ouředníček 2014). Od roku 1961 lze podrobné informace načerpat zejména z publikací vycházejících z výsledků populačních cenzů. V aplikované sféře jsou dojíždková data nejčastěji podkladem pro regionalizace a rozmístění pracovní síly. Analýzu posledního vývoje dojíždkové bilance v Praze na základě výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) provedl pro Institut plánování a rozvoje Mejstřík (2014). Z dlouhodobého sledování dojíždky vyplývá, že se intenzita pracovní dojíždky, saldo i obrat průběžně zvyšují. Zatímco výsledky sčítání 1961 deklarují pro Prahu dojíždku zhruba 77 tisíc a vyjíždku 40 tisíc ekonomicky aktivních (Vitouš a kol. 1963), poslední čísla z VŠPS z roku 2014 uvádějí 170 tisíc dojíždějících a 26 tisíc vyjíždějících osob z Prahy (Mejstřík 2014).

Tématem specializované mapy je však poněkud odlišná problematika. Cílem je zachytit pohyb za prací v rámci vnitřního členění hlavního města, tedy pohyb mezi jednotlivými územními jednotkami Prahy, popř. alespoň územní diferenciaci pracovní vyjíždky. Tato čísla jsou následně od dojíždky za Prahu jako celek řádově odlišná. Ve srovnání se zhruba 200 tisícovým obratem přes hranice města se uvnitř Prahy podle statistik SLDB 2011 pohybuje půl milionu osob. Při zohlednění nedokonalostí posledního sčítání však může být číslo v realitě i dvojnásobné. Ačkoliv je tento pohyb zajímavým výzkumným tématem, detailnější analýzy podobného druhu jsou relativně zřídka. Podrobnou analýzu provedl zřejmě poprvé pro potřeby plánování dopravní sítě ROPID na datech z roku 2001 (ROPID 2003).

Jednou z možností sledování disproporcí mezi místem bydliště a pracoviště je porovnání bilance pracujících a ekonomicky aktivních obyvatel bydlících v dané územní jednotce. Pro rok 1961 můžeme tuto bilanci hodnotit alespoň na základě čísel za deset pražských obvodů (viz tabulka 8.1.1). Je zřejmé, že rozmístění pracovních příležitostí bylo v Praze na začátku 60. let značně nerovnoměrné s velkou koncentrací obslužných funkcí do pražského centra a průmyslu zejména v obvodu Prahy 9. Vyšší počet pracujících než ekonomicky činných vykazovala pak již jen Praha 7. Za výrazně rezidenční oblasti bylo možné naopak považovat obvody Prahy 3, 4 a 6. Velké množství obyvatel do Prahy dojíždělo z relativně širokého okolí. To ilustrují Blahůšek a Císař (1976), kteří provedli analýzu dat o dojíždce na základě výsledků sčítání lidu z let 1961 a 1970 pro vybraných 35 sídel zázemí Prahy v rozvojových prostorech Poberouní, Říčanska a Úvalska s následujícími výsledky:

1. s růstem velikosti sídla roste i jeho pracovní soběstačnost; 2. zemědělská sídla vytvářela zvláštní kategorii s prakticky nulovou dojíždkou; 3. v zásadě všechny zkoumané prostory jsou nesoběstačné a podíl ekonomicky aktivních pracujících v místě tvořil v průměru 24 % (u jednotlivých sídel dosáhl nejvyšší hodnoty

34 %); 4. z hodnocení vývoje ukazatelů mezi lety 1961 a 1970 vyplývá úbytek noclehárenského charakteru sídel Úvalska a nárůst pracovištní funkce např. Běchovic nebo Horních Počernic, dále také Dobřichovic či Řevnic, s nárůstem pracovních příležitostí i dojížděky. Podle autorů se všechna analyzovaná sídla stávají postupně součástí jádrového města Prahy

(Blahůšek, Císař 1976; s. 390).

Obvod	Ekonomicky činných		Pracujících		Podíl pracujících v obvodě k počtu ekonomicky činných
	Počet	Podíl (%)	Počet	Podíl (%)	
Praha 1	43 594	8,4	168 818	32,0	2,8
Praha 2	55 543	10,7	48 306	9,2	0,9
Praha 3	63 392	12,2	30 428	5,8	0,5
Praha 4	67 828	13,1	29 875	5,7	0,4
Praha 5	50 902	9,8	44 183	8,4	0,9
Praha 6	65 555	12,6	30 650	5,8	0,5
Praha 7	41 151	7,9	43 572	8,3	1,1
Praha 8	41 409	8,0	39 272	7,5	0,9
Praha 9	21 640	4,2	51 502	9,8	2,4
Praha 10	67 645	13,1	39 575	7,5	0,6
Hlavní město Praha	518 659	100,0	526 181	100,0	1,0

Tabulka 8.1.1: Obyvatelstvo ekonomicky aktivní a pracující v obvodech Prahy k 1. březnu 1961.

Zdroj: Vitouš a kol. (1963)

Údaje o dojížděce a vyjížděce pro jednotlivá katastrální území Prahy od roku 1970 jsou zobrazeny na sérii map. V letech 1970 a 1980 je vyznačen podíl vyjíždějících z katastrů Prahy mimo město z celkového počtu ekonomicky aktivních a jejich členění podle odvětvové struktury zaměstnání. V roce 1970 jsou tyto ukazatele doplněny o data za obce, které byly k Praze připojeny až při posledním rozšíření v roce 1974. Ačkoli se nejedná o směrová data, která by ukázala dojížděkové proudy, je možné z nich určit tendence předpokládat. Při rozšíření Prahy v 60. letech byly připojeny významné průmyslové oblasti (Letňany, Čakovice, Modřany), avšak další průmyslová centra zaměstnávající obyvatele Prahy jako například Horní Počernice, Běchovice, Uhřetěves, Zbraslav zůstaly za hranicemi (Votrubec 1965). To dokládá mapa pro rok 1970, kdy největší podíly vyjíždějících z města vykazují katastrální území na okraji metropole. Pro tyto oblasti byly také charakteristické nadprůměrné podíly vyjíždějících zaměstnaných v průmyslu. Významným cílem pracovní dojížděky obyvatel Prahy byly i průmyslové závody v blízkých městech například v Kladně nebo Kralupech nad Vltavou. Celkem vyjíždělo za práci z Prahy 35 tisíc lidí.

Do roku 1980 došlo k poklesu počtu vyjíždějících z Prahy přibližně na 16 tisíc. V souvislosti s opětovným rozšířením Prahy a nárůstem pracovních pozic v terciéru v hlavním městě (viz také mapový list sekce B 7.2 Struktura zaměstnanosti v Praze)

dochází ke změně celkové struktury vyjíždějících. Zatímco v roce 1970 mělo 42 % vyjíždějících obyvatel své zaměstnání v průmyslu (SLDB 1970), v roce 1980 to bylo jen 38 %. Podíl vyjíždějících pracujících v terciéru klesl z 53 na 52 % a naopak podíl pracujících v priméru stoupl z 5 na 10 %. To bylo způsobeno rozšířením o malé obce s relativně vysokým zastoupením priméru ve struktuře zaměstnanosti.

Mapy z let 2001 a 2011 již obsahují relativně podrobné informace o hrubé míře salda pracovní dojížd'ky, směrech a intenzitě dojížd'ky mezi městskými částmi (2001), nebo katastrálními územími Prahy (2011). Prostorové koncentrace pracovních příležitostí jsou do značné míry stabilní v čase. Zejména oblast centra a vnitřního města vykazují dodnes podobné prostorové vzorce jako v období socialismu. Výrazně se však jistě změnila zejména jejich struktura. Deindustrializace vnitřního města a projevy komerční suburbanizace patří mezi nejvýznamnější procesy přeměny pracovní funkce jednotlivých zón města (Sýkora, Ouředníček 2007). Ve vnějším městě je stále zřetelný průmyslový pás v oblasti Vysočany – Dolní Měcholupy. Na okrajích města jsou relativně významné koncentrace pracovních příležitostí v Třebonicích, Běchovicích a zejména Ruzyni. Pozitivní saldo pracovní dojížd'ky mají i katastrální území v severní části města mezi Dolními Chabry a Horními Počernicemi. Zbývající okrajové čtvrti mají i přes pozvolnou dekoncentraci práce stále spíše rezidenční charakter.

Pořadí Katastrální území (urbanistický obvod)

1. Nové Město (Jindřišský obvod, Vodičkova, Petrský obvod, Albertov, Štěpánský obvod)
 2. Vinohrady (Londýnská)
 3. Nusle
 4. Michle
 5. Smíchov
 6. Chodov
 7. Karlín (Karlín-západ)
 8. Žižkov
 9. Holešovice
 10. Staré Město (Betlémský obvod, Jakubský obvod)
-

Tabulka 8.1.2: Katastrální území a urbanistické obvody s nejvyššími počty dojíždějících

Zdroj: Údaje pro katastry (ČSÚ, 2011), pro urbanistické obvody (ROPID, 2003) na datech SLDB 2001.

Poznámka: V závorkách je uvedeno pouze devět obvodů, desátý urbanistický obvod byl v roce 2001 Letiště Ruzyně v katastrálním území Ruzyně.

Mapy jsou spíše znázorněním prostorových vzorců než celkových počtů pracovních příležitostí, protože zejména poslední sčítání je poznamenáno celou řadou specifických podmínek zjišťování údajů v posledním cenzu. Zejména nebylo zachyceno 32,5 % ekonomicky aktivních obyvatel Prahy, kteří jsou zaměstnaní, ale neuvedli místo svého pracoviště. Dále bylo zjištěno 12,3 % zaměstnaných obyvatel bydlících v Praze, kteří pracují z místa svého bydliště (tedy nedojíždějí) a dalších 6,5 % bez stálého místa pracoviště (ČSÚ 2013). Údaje o dojížd'ce tak v posledním sčítání scházejí z různých důvodů za polovinu pracujících s bydlištěm v Praze. Lze předpokládat, že údaje o této

„druhé“ polovině budou v některých ohledech odlišné od dat prezentovaných v mapě, pravděpodobně s výraznějším zastoupením cizinců, osob pracujících z domova či s proměnlivým místem pracoviště. K tomu je potřeba přihlížet při interpretaci poslední mapy.

Přiložené přehledy prvních deseti katastrálních území s nejvyšším počtem dojíždějících do území a deseti urbanistických obvodů s nejvyšším počtem pracovních příležitostí (viz tabulka 8.1.2) tak záměrně neudávají absolutní počty zjištěných ukazatelů, ale pouze indikaci prostorových lokalizací center pracovní dojížd'ky v Praze. Tabulka udává katastrální území s největším počtem dojíždějících v roce 2011. V případě, že bychom sledovali saldo, mezi katastry by se na prvních deseti místech objevila ještě Ruzyně (Letiště Václava Havla) a Motol (Nemocnice Motol). Z první desítky by naopak vypadly katastrální území Žižkov a Chodov (charakteristické také vysokou vyjížd'kou).

Literatura:

BLAHŮŠEK, Z., CÍSAŘ, F. (1976): Změny ve vztahu bydliště-pracoviště v rozvojových územích Prahy. *Historická geografie. Příspěvky k dějinám pražské aglomerace II.*, 14–15, s. 387–397.

MEJSTRÍK, J. (2014): Dojížd'ka a vyjížd'ka do zaměstnání do/z hl. m. Prahy – aktualizace 2014. Analýza základních charakteristik a vývoje. Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, Kancelář strategie a rozvoje, Praha.

SVOBODA, P., PŘIDALOVÁ, I., OUŘEDNÍČEK, M. (2014): Ukazatele ekonomické struktury a mobility obyvatelstva ve sčítáních lidu. *Historická geografie*, 40, č. 2, s. 285–306.

SÝKORA, L., OUŘEDNÍČEK, M. (2007): Sprawling post-communist metropolis: commercial and residential suburbanisation in Prague and Brno, the Czech Republic. In: Razin, E., Dijst, M., Vázquez, C. eds.: *Employment Deconcentration in European Metropolitan Areas: Market Forces versus Planning Regulations*. Dordrecht, Springer, s. 209–233.

VOTRUBEC, C. (1965): *Praha – zeměpis velkoměsta*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha.

Zdroje dat:

ČSÚ (1970): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 12. 1970. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (1980): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 11. 1980. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2001): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001. Dojížd'ka a vyjížd'ka. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2011): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2013): Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Hlavní město Praha - analýza výsledků. Krajská správa Českého statistického úřadu v Hlavním městě Praze, Praha. Dostupné online na: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-hlavni-mesto-praha-analyza-vysledku-2011-h9s8zd7irf>.

ROPID (2003): Počet cílů dojížděky a odhad rozmístění pracovních příležitostí. Praha - třídění po urbanistických a správních obvodech. Regionální organizátor Pražské integrované dopravy, Praha, elektronický dokument.

VITOUŠ, J., ROUBÍČEK, V., FORMÁNEK, J., JUREČEK, Z., FABEL, K. (1963): Praha v číslech: ekonomický rozvoj, výsledky sčítání lidu, domů a bytů, perspektiva vývoje do roku 1980. Knižnice Ústřední komise lidové kontroly a statistiky. SEVT, Praha.